

ควายน้ำ

(Swamp buffalo)

พีระศักดิ์ จันทร์ประทีป* Ph. D

ปัจจุบันนี้ควายปลัก (swamp buffalo) ในบ้านเรา ซึ่งมีโครโมโซม 48 ได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะจากนักวิชาการทุกสาขาเพราะได้มีการศึกษา วิจัยหาข้อมูลขั้นพื้นฐานเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ปรับปรุงและขยายพันธุ์ อย่างไรก็ตาม ข้อมูลขั้นพื้นฐานน้อยมเป็นบันไดในการที่จะใช้เป็นแนวทางในการวิจัยในระดับ สูงต่อไป

สำหรับการเลี้ยงควายน้ำ (river buffalo) มีโครโมโซม 50 หรือ ควายพันธุ์ นมในบ้านเราซึ่งเดิมเป็นควายที่ส่งซื้อมาจากต่างประเทศ (จากอินเดีย) โดยมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์เมื่อประมาณ 20 ปี มาแล้วเป็นพันธุ์มูรา ในที่สุดต้องหยุดเลี้ยงและ ได้จำหน่ายให้แก่ราษฎรผู้เลี้ยงควายโดยเฉพาะที่จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นชาวอินเดีย เข้ามาตั้งรกรากอยู่ใบบึงเมืองไทยนานเกือบ 40 ปีแล้ว นอกจากนี้ยังแต่งงานกับสาวไทย และมีลูกหลานหลายคนด้วยกัน ถ้าผ่านไปตำบลพระปฐมเจดีย์ ด้านติดกับทางรถไฟ จะสังเกตเห็นมีบ้านซึ่งมีบริเวณกว้างมุงด้วยสังกะสี 2 หลังอยู่ติดกัน ถ้าบังเอิญไปตอน เที่ยงจะพบบริเวณดังกล่าวเต็มไปด้วยควายพันธุ์นมหรือควายน้ำเพราะเจ้าของ คือ นาง ช่าง คตศิลา และ นายเล็ก วันมิชิ ต่อนควายฝูงของตนกลับคอกพัก ใกล้เคียงเวลา รีดนม คือภาคบ่าย เขาจะรีดนมควายประมาณเวลา 13.30 ถึง 14.00 น. ข้อที่นำ สังกะสีมาสำหรับการรีดนมควายของทั้ง 2 คอกนี้คือ เจ้าของต้องผูกลูกควายให้ห่างตัวแม่ เพื่อกันการรบกวนจากลูกขณะที่ยรีดนม ก่อนรีดนมเขาจะใช้ราพสมกับข้าวต้มปนเกลือ และน้ำตาลลงให้แม่ควายกิน แล้วเจ้าของก็เข้าไปรีดอย่างสบาย แต่ละคอกปกติมีคน รีด ๒ คน ชั้นแรกก็นวดเต้านมและหัวนมของทั้ง 2 เต้าที่จะรีดสักครู่ใหญ่ ๆ เพื่อ

* คณะสัตวแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กระตุ้นให้มีการหลั่งของ Oxytocin เป็นเหมือนธรรมชาติขณะลูกดูดนม จากนั้นเขาจะรีดนมทั้ง 2 เต้านั้นจนหมด ส่วนแม่ควายก็กัมน้ำกัมน้ำตากินอาหารไปเรื่อย เมื่อเขารีดเสร็จจึงปล่อยให้ลูกกินนมอีก 2 เต้า ที่เหลือเขาจะปฏิบัติเช่นนี้กับควายทุกตัว โดยเฉพาะเมื่อลูกควายมีอายุก่อน 5 เดือน ลูกควายจะแข็งแรงเพราะได้นมแม่นั้นเอง ถ้าแยกตั้งแต่เล็ก ๆ ลูกควายมักจะตายเพราะการขาดอาหารนั่นเอง การดูดนมของลูกควายส่วนมากจะดูดทางด้านหลังของเต้านมตัวแม่อย่างไรก็ตามการดูดนมทางด้านข้างก็พบได้เช่นกัน แม่ควายสาวมักจะไมยอมให้ลูกตัวแรกดูดนม เจ้าของจำเป็นต้องฝึกหัดโดยการผูกขาหลังด้านใดด้านหนึ่งให้ติดกับเสาป้องกันไม่ให้เตะและมีการเคลื่อนไหวน้อย จากนั้นก็จับตัวลูกเพื่อให้ปากชิดกับหัวนมแล้วตัวลูกจะดูดนมตามธรรมชาติ บางครั้งตัวลูกดูดช้านมคัดเจ้าของต้องช่วยรีดนมที่เหลือทิ้ง

นมหลังคลอด (Colostrum) มักจะไม่มีคนนิยมกินอาจเพราะสีเหลืองผิดไปจากนมควายปกติซึ่งมีสีขาวบริสุทธิ์ อย่างไรก็ตามแขกชึกบางคนก็ชอบซื้อนมหลังคลอดไปทำขนมกินเพราะสีสวยและมีคุณค่าทางอาหารมากนั่นเอง

น้ำนมที่รีดได้แต่ละครั้งของแต่ละตัวเจ้าของก็นำมารองด้วยผ้าเพราะฝุ่นละอองผงดินหรือแถมอุจจาระปะปนลงไปด้วยเพราะก่อนรีดเจ้าของไม่ได้ทำความสะอาดหรือล้างเต้านมเสร็จแล้วก็นำไปใส่ถังนมมีฝาปิดเพื่อนำมาจำหน่ายชาวแขกที่กรุงเทพฯ นอกจากนั้นนมควายที่รีดได้บางส่วนเขาก็เอาไปปั่นแยกเอาครีมออกไปจำหน่าย กก. ละ 40—60 บาท ส่วนหางนมที่เหลือเขาจะขายขวด (แม่โขง) ละ 1 บาท

สำหรับเวลาเข้าเขารีดนมเวลา 3.30 น. แล้วจะนำเข้ามาจำหน่ายที่กรุงเทพฯ เช่นกันโดยที่บ้านนายเล็กเป็นคนรวบรวมนำมาจำหน่าย

บ้าน นางช่วง มีควายทั้งหมด 28 ตัว ตัวเมีย 18 ตัว ตัวผู้ 10 ตัว ตัวเมียแยกออกได้คือ รีดนมได้ 10 ตัว สิว 5 ตัว และขนาดเล็ก 3 ตัว ส่วนตัวผู้มีพ่อพันธุ์แท้ (พันธุ์มูร่า) 1 ตัว รุ่น 5 ตัวและเล็ก 4 ตัว ตัวเมียมีเลือดพันธุ์แท้ซึ่งเกิดในเมืองไทย 2 ตัว มีเลือด 87% 4 ตัว เลือด 75% 2 ตัว และเลือด 50% 2 ตัว

ส่วนบ้าน นายเล็ก มีทั้งหมด 29 ตัว มีตัวเมีย 20 ตัว และตัวผู้ 9 ตัว ตัวเมียแบ่งออกได้เป็น 100% 6 ตัว 92% 3 ตัว 87% 1 ตัว 75% 7 ตัว และ 50% 1 ตัว

โดยทั่วไปลูกผสมไม่ว่าจะมีกี่ % จะให้ให้นมดี ตรงข้ามกับเลือดพันธุ์แท้ เข้าใจว่าอาจเป็นเพราะสภาพการเลี้ยง การให้อาหาร และอากาศซึ่งมีส่วนทำให้เลือดพันธุ์แท้ให้ผลผลิตน้อยกว่าลูกผสม ปกติจะรีดนมควายได้แต่ละตัวประมาณ 5-6 ขวด (ประมาณ 3.5 ลิตร) คือเพียงครึ่งเดียวต่อวันเพราะแต่ละครั้งรีดเพียง 2 เต้า ส่วนอีกครั้งใช้เลี้ยงลูก แต่แต่ละคอกรีดนมควายจำนวน 4 ตัว ดังนั้นจะรีดนมได้ประมาณ 80 ขวดต่อวัน ราคาขายขวดละ 6 บาท เพราะฉะนั้นเจ้าของจะมีรายได้ประมาณวันละ 500 บาท ระยะการให้นม (Lactation period) ประมาณ 8 เดือน เจ้าของผู้เป็นพ่อจะหิวถึงนมดังกล่าวขึ้นรถ บขส. เข้ามาขายในกรุงเทพฯ วันละ 2 เวลาและทำติดต่อกันมาเป็นเวลาหลายปีมาแล้ว แม้ว่าแกพูดไทยไม่ชัดแต่ก็ใจดี ส่วนลูกชายคือนายเล็กก็ใจดีมาก ปัจจุบันก็มีฐานะดีมีรถยนต์ขับ มีบ้านเป็นของตัวเอง

ข้อสังเกตโดยทั่วไปนั้นควายสุขภาพค่อนข้างดีเจ้าของปล่อยให้แช่น้ำ และเล็มหญ้าวันละ 2 เวลา คือ หลังจากทำการรีดนมเสร็จซึ่งมีความจำเป็นมากเพราะถ้าอากาศร้อนจัด และควายไม่ได้แช่น้ำปรากฏว่าจะให้น้ำนมลดลง อาหารผสมดังกล่าวให้วันละ 2 กก. ส่วนลูกหลังหย่านมโดยเฉลี่ย 6-7 เดือนหลังคลอดก็ให้กินอาหารผสมบ้าง นอกจากหญ้าตามท้องถนน แล้วเจ้าของมักให้หยอดอ้อยและเปลือกสับประดแลมให้อีก

สำหรับบริเวณคอกเจ้าของทำความสะอาดเสมอๆ โดยเฉพาะเก็บอุจจาระไปตากแห้งแล้วนำมาจุดไฟสูมไว้ไล่แมลงได้ดี

สาเหตุที่พ่อควายพันธุ์แท้ทำได้ยาก ดังนั้นทั้ง 2 คอกเคยมีปัญหาเรื่องการผสมเลือดชิด (inbreeding) เพราะลูกพันธุ์แท้ 100% ที่เกิดจากการผสมกันเองมีขนาดเล็กลงไม่แข็งแรง เลี้ยงยากและในที่สุดมักจะตาย

ควายที่ตายจะพบเป็นโรคคอตีบ (hemorrhagic septicemia) ซึ่งปัจจุบันได้มีการเอาใจใส่โดยมีการฉีดวัคซีนป้องกัน เช่นเดียวกับโรคปากและเท้าเปื่อย (Foot and Mouth disease) ส่วนลูกควายตายเพราะพยาธิไส้เดือน

ลูกควายเพิ่งเกิดมีน้ำหนักต่างกัน เช่น 30 กก. ถึง 49 กก. ลักษณะของสีที่เกิดส่วนใหม่บนสีดำยาวมากคลุมทั่วตัวมักมีตุ่มเขาขึ้นนิดหน่อย น้ำหนักจะมีความหนักกว่าควายปลัก ที่สุรินทร์ ซึ่งหนักเฉลี่ย 26 กก.* สาเหตุเพราะการเลี้ยงดูเอาใจใส่และอาหารการกินกว่าควายปลักไทยนั่นเอง

ลักษณะที่น่าสังเกตคือ ควายลูกผสม 50% เขจะมีขนาดใหญ่ยาวโค้งม้วนเข้ามากกว่าควายปลัก ส่วนเลือด 75% เขจะมีขนาดเล็กและโค้ง ส่วนเลือด 87% และ 92% เขจะมีขนาดเล็กลงสั้นและโค้ง ส่วนพันธุ์แท้เขาโค้งติดศีรษะ กระโหลกกลมและตากลมโต

หลังคลอดประมาณ 1 เดือนก็จะเกิดเป็นสัด ดังนั้นจึงอาจให้ลูกปีละครั้งแม่ควายบางตัวที่เขามั่นจงหองซึ่งหมายถึงควายที่นิสัยไม่ดี เช่น ดุ เตะ บังคับยาก เป็นต้น กล่าวกันว่าควายพวกนี้ไม่ชอบให้คนแปลกหน้าไปยืนดูขณะเจ้าของริดนมจะใกล้หรือไกลก็เหมือนกัน เจ้าควายจงหองจะทำพิษคือ ไม่ยอมให้น้ำนมแม่จะให้ลูกกินก็ตาม นี่เป็นสาเหตุหนึ่งที่คอกวัวหรือควายแขกจึงปิดมิดชิดซึ่งนอกจากป้องกันคนแล้วแมลงยังเข้าไปไม่ได้ด้วย

ปัญหาที่เผชิญขณะนี้คือ 1) การหาแหล่งหญ้าเพราะเขาไม่ได้เตรียมที่ปลูก นอกจากนี้แหล่งน้ำสำหรับให้ควายเช่นบ่อน้ำค้างหายากขึ้นเพราะการก่อสร้างต่าง ๆ มีการถมที่ลุ่มต่าง ๆ ต่อกองลำบากเพราะเทศบาลคงมาขอเชิญให้ไปเลี้ยงนอกเขต ๆ แน่ว่าแต่จะเมื่อไรเท่านั้น 2) เลือดพันธุ์ต่างประเทศเพื่อเปลี่ยนสายเลือดเดิมซึ่งมีการผสมกันเองมานานแล้ว

ท่านที่สนใจควายพันธุ์ผสมระหว่างควายปลักไทยและควายน้ำ (พันธุ์นม) หรือลูกผสม 50% ซึ่งมีจำนวนโครโมโซม 49 ที่แปลกแต่จริงคือควายปลักในศรีลังกา มีจำนวนโครโมโซม 50**

* จรัญ จันทลักษณ์ และคณะ 2521., การวิเคราะห์ขนาด น้ำหนักและการเจริญเติบโตของกระบือปลักจุดสารกระบือ 1/2, 30-49.

** Scheurmann et al, 1974. Karyotyp, C-Banden and I dentifizierung der Geschlechtschnomosomen des Ceylonesischen wasserbüttels (Bulbacus bulbalis) Giessener Beitr Erchthygiene 6:1-7